

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงเวลาที่สังคมไทยของเรากำลังขยายตัวและปรับเปลี่ยนไปทุก ๆ ด้านอย่างรวดเร็วตามกระแสของสังคมโลกดังเช่นปัจจุบันนี้ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ จึงทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น และเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับสมาชิกของสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ทราบถึงเหตุการณ์ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นในสังคม และนำเอาข้อมูลข่าวสารเหล่านั้นมาปรับใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งการดำเนินธุรกิจการค้าด้วย ดังนั้นสื่อมวลชนแขนงต่างๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ฯลฯ ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการรายงานข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ จึงมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในการเสริมความรู้และความเข้าใจให้แก่สมาชิกของสังคม เพราะไม่เพียงแต่รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังต้องอธิบาย ตีความ วิพากษ์วิจารณ์และวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านั้นด้วยสื่อมวลชนแต่ละแขนงจึงต้องแข่งขันกันพัฒนาและปรับปรุงการรายงานข้อมูลข่าวสารทั้งด้าน การเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารของสมาชิกในสังคม

"ข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจ" จัดเป็นข้อมูลข่าวสารประเภทหนึ่งซึ่งอยู่ในความต้องการของผู้รับสารในยุคปัจจุบัน เนื่องจากสภาวะความผันผวนของสภาพเศรษฐกิจย่อมมีผลกระทบต่อประชาชนทุกกลุ่มอาชีพ และทุกระดับรายได้ ทั้งในแง่ของการดำเนินชีวิตประจำวัน การค้าขาย การลงทุน ตลอดจนธุรกิจต่าง ๆ ความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารของประชาชนในสังคมไทยได้มีการพัฒนาพร้อม ๆ กับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศซึ่งมีระดับการพึ่งพิงเศรษฐกิจภายนอกประเทศมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเงิน การค้า หรือการลงทุน ส่งผลให้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีการลงทุนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยมากขึ้นจนเข้าสู่ภาวะเฟื่องฟู มีผู้ที่หันมา "เล่นหุ้น" เป็นอาชีพ ยุคของ

การนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจของสื่อมวลชนไทยจึงเปิดตัวอย่างเต็มที่ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มนักลงทุนที่ต้องการข้อมูลประกอบการตัดสินใจซื้อขายหลักทรัพย์ นอกจากนี้ ข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจก็ช่วยให้บุคคลกลุ่มอื่นๆ ในสังคมมองเห็นช่องทางในการทำมาหากินได้ชัดเจนขึ้นอีกด้วย

ภายหลังจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองในช่วง "พฤษภาทมิฬ" (2534) ที่ทำให้ภาพลักษณ์ของสถาบันทหารตกต่ำอย่างมากในสายตาประชาชนทั่วไป ซึ่งสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ก็ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าวเช่นกัน เนื่องจากเป็นสถานีทหาร การนำเสนอข่าวจึงเป็นไปตามนโยบายของทางสถานีและสนับสนุนนโยบายของสภารักษาความสงบแห่งชาติ (ร.ส.ช.) โดยหลีกเลี่ยงข่าวการเมืองที่มีผลกระทบสูง หรือถ้าจะรายงานข่าวการเมือง ข่าวนั้นก็ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อกองทัพ ซึ่งหลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีกระแสความตื่นตัว และการตระหนักถึงความจำเป็นที่สื่อมวลชนต้องมีสิทธิ์และเสรีภาพอย่างเต็มที่ในการนำเสนอข่าวสารต่อประชาชนอย่างตรงไปตรงมา ไม่ขึ้นกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ในฐานะที่เป็นสื่อมวลชนแขนงหนึ่งก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนเช่นกัน ดังนั้นจึงมีการปรับเปลี่ยนกลยุทธในการบริหารรายการข่าวของทางสถานี ซึ่งแต่เดิมมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับข่าวทหาร และข่าวการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของกองทัพและรัฐบาล ทั้งนี้เนื่องจากมีกองทัพเป็นเจ้าของสถานี สำหรับการปรับเปลี่ยนนโยบายในการบริหารรายการข่าวภาคค่ำ ของสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 จึงเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการปรับเปลี่ยนตำแหน่งผู้บริหารฝ่ายข่าวของทบ.5 โดยเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2536 พ.ศ. ไชยา อิมวิไล อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นบุคคลพลเรือนคนแรกที่ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งผู้ช่วยผู้อำนวยการและหัวหน้าฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 มีหน้าที่รับผิดชอบการบริหารงานในฝ่ายข่าวทั้งหมดโดยทำงานร่วมกับ พลเอก สุทธาน คำดี ผู้อำนวยการสถานี การปรับเปลี่ยนนโยบายตลอดจนตัวบุคลากรในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่สถานีแล้ว ยังเป็นการปรับระบบขององค์กรเพื่อเตรียมรับการแข่งขันกันทั้งระหว่างสื่อมวลชนแขนงเดียวกันและสื่อมวลชนต่างแขนงกัน โดยหลักๆ ในการพัฒนารายการข่าวให้น่าสนใจมาก

ขึ้น สามารถดึงดูดใจกลุ่มผู้ชมส่วนใหญ่ที่หันมาให้ความสำคัญกับเรื่องข่าวสารได้เป็นอย่างดี

ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ ในการปรับเปลี่ยนนโยบายการบริหารราชการข่าวภาคค่ำของ สถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ในครั้งนี้ คือ การเพิ่มเวลาสำหรับการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิง เศรษฐกิจในรายการข่าวภาคค่ำประจำวัน (19.00น.) ให้มีส่วนที่ติดต่อกับข่าวทหารและข่าว การเมือง การกระจายสัดส่วนของข่าวโดยการจำแนกตามประเภทของข่าวและแบ่งช่วงเวลาที่นำเสนอข่าว เศรษฐกิจอย่างชัดเจนเป็นครั้งแรก ซึ่งในรูปแบบเดิมนั้น เคยรวมช่วงเวลานำเสนอข่าว เศรษฐกิจกับข่าวสังคมทั่วไปเข้าด้วยกัน ซึ่งผลเอก สุภณา คำดี ได้กล่าวถึงเหตุผลของการเพิ่ม พื้นที่ในการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจไว้ดังนี้

"... รายการอะไรก็ตาม จะมีเป้าหมายที่ประชาชนส่วนใหญ่เขาต้องการอะไรเราก็ ต้องปรับเข้าไปหาส่วนนั้นให้มากที่สุด เราจะเห็นว่าสมัยนี้ประชาชนสนใจเรื่องของข่าวสารมากขึ้น ไม่ใช่เพียงเรื่องการเมืองอย่างเดียว แต่เรื่องของเศรษฐกิจ เรื่องของการทำมาหากิน ข่าว เกษตรกรด้วย... โดยเฉพาะข่าวเศรษฐกิจ เรื่องหุ้น ทุกคนเขาก็อาจจะฟังกัน ข่าวการทำมาหา กิน เรื่องน้ำ เรื่องข้าวซึ่งเป็นผลที่จะตามมาในเรื่องการประกอบอาชีพของประชาชนเราพยายาม ที่จะเสาะหามาให้ประชาชนได้รู้ได้เห็น ได้รับทราบให้ทันเวลาทันเหตุการณ์..." (ทีวีพูล 24-30 ธ.ค. 2536:56-57)

นอกจากนี้ ผศ.ดร.ไชยา อัมวิไล ในฐานะหัวหน้าฝ่ายข่าว ททบ. 5 ก็ได้ให้ทัศนะต่อ เรื่องข่าวสารเชิงเศรษฐกิจไว้ว่า

"....ประชาชนซึ่งเป็นผู้รับสารสื่อมวลชน มีความต้องการบริโภคข้อมูลข่าวสารเชิง เศรษฐกิจอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจที่เข้ามา มี บทบาทต่อชีวิตประจำวัน และส่งผลกระทบต่อประชาชนทุกระดับรายได้และทุกกลุ่มอาชีพในสังคม นอกจากนั้น ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีของระบบการสื่อสารและคอมพิวเตอร์ ทำให้การ เปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและการเงินที่เกิดขึ้นในทุกมุมโลก สามารถส่งผลกระทบต่อ ระบบ เศรษฐกิจภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว ดังนั้นการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจทำให้ประชาชน

ในสังคมนำข้อมูลข่าวสารที่ได้จากการ "เปิดรับ" สื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ มาประกอบการตัดสินใจ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่งล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจอย่าง แยกไม่ออก...." (ไชยา อิมวิไล, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2537)

แนวทางหนึ่งในการปฏิบัติงานของฝ่ายข่าว ททบ. 5 หลังจากการปรับเปลี่ยนนโยบาย คือ ให้มีการบรรจุการรายงานข่าวในลักษณะสารคดีเชิงข่าวสั้นลงในรายการข่าวภาคค่ำของทาง สถานีด้วย โดยมีข้อเสนอแนะให้ผลิตสารคดีเชิงข่าวสั้น โดยเน้นที่ข่าวเศรษฐกิจด้วย และเมื่อ ผศ.ดร.ไชยา อิมวิไล เข้ามารับตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายข่าว ททบ. 5 จึงได้สนองต่อนโยบายของ ทางสถานี โดยได้มอบหมายให้ทีมข่าวเศรษฐกิจผลิตสารคดีเชิงข่าวสั้น ให้ชื่อว่า " จับกระแส- เศรษฐกิจ" ถือเป็นรายการเด่น (high light) ของการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจ ประจำสัปดาห์ เริ่มแพร่ภาพออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2536 ในช่วงเวลาของ ข่าวภาคค่ำ (19.00น.) มีความยาวประมาณตอนละ 3-5 นาที โดยมีแนวคิดในการผลิตรายการ ดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันของสังคมโลก ที่มีการต่อสู้ในสงครามเศรษฐกิจระหว่างประเทศต่าง ๆ
2. ต้องการให้ความสำคัญกับข่าวเศรษฐกิจมากขึ้น ซึ่งแต่เดิมมุ่งเน้นเพียงแต่ข่าวทหาร และข่าวการเมือง
3. รูปแบบและวิธีการนำเสนอรายการ อยู่ในลักษณะสารคดีเชิงข่าว จึงสามารถให้ รายละเอียดของข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจ ได้มากกว่าการรายงานข่าวเศรษฐกิจประจำวัน (ไชยา อิมวิไล, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2537)

รายการสารคดีเชิงข่าว "จับกระแสเศรษฐกิจ" จึงถือได้ว่าเป็นมิติใหม่ของการรายงานข่าวที่มีได้มีแต่เฉพาะการให้ข้อมูลข่าวสารหรือให้รายละเอียดเกี่ยวกับสถานการณ์ข่าวที่เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ยังมี การวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ ตลอดจนนำเสนอความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับประเด็นข่าวนั้น ๆ ประกอบด้วย ซึ่งทำให้การรายงานข่าวเชิงเศรษฐกิจน่าสนใจมากขึ้น ดังที่

พ.อ.นิพนธ์ หลงสมบูรณ์ อดีตหัวหน้าแผนกข่าวในประเทศในขณะนั้นได้กล่าวถึงรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ไว้ว่า

"...เป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ประชาชนในสังคมไทย ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้ตระหนักถึงความสำคัญและให้ความสนใจในเรื่องของเศรษฐกิจมากขึ้น..." (นิพนธ์ หลงสมบูรณ์, สัมภาษณ์, 3 มีนาคม 2537)

จากปรากฏการดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การปรับเปลี่ยนนโยบายด้านการรายงานข่าวของสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 ที่หันมาให้ความสำคัญกับการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจมากขึ้น จนเกิด รายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ขึ้นมานั้นเป็นผลอันสืบเนื่องมาจากแรงผลักดันของปัจจัยเงื่อนไขต่างๆ ในสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยด้านความต้องการและความคาดหวังที่จะได้รับข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจของประชาชนที่มีเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งปัจจัยภายในภายใต้เจตนารมณ์ขององค์กรผู้ผลิตด้วย ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาวิเคราะห์ว่า นอกจากปัจจัยดังกล่าวแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นใดอีกบ้าง และปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับองค์กรผู้ผลิตรายการและส่งผลกระทบต่อการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" อย่างไร ตลอดจนประเมินถึงความสามารถในการแสดงออกซึ่งบทบาทของรายการภายใต้กรอบปัจจัยเงื่อนไขดังกล่าว

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปัญหาวิจัย

1. ปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" และมีลักษณะอย่างไร
2. ลักษณะการส่งออกซึ่งบทบาทของรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
2. เพื่อวิเคราะห์ถึงการส่งออกซึ่งบทบาทของรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

ข้อตกลงเบื้องต้น

องค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนไม่สามารถปฏิบัติงานโดยอิสระด้วยตัวเองแต่ถูกกำหนดท่ามกลางแรงกดดันจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกองค์กรซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเนื้อหาของรายการรวมทั้งการส่งออกซึ่งบทบาทของรายการ

ข้อสันนิษฐานเบื้องต้น

การส่งออกซึ่งบทบาทของรายการขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในและภายนอกขององค์กรผู้ผลิตสื่อมวลชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการผลิตรายการดังกล่าว

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาเฉพาะรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ที่ออกอากาศ ในช่วงเวลาของรายการข่าวภาคค่ำ 19.00 น. ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ตั้งแต่วันที่ออกอากาศเป็นครั้งแรกในวันที่ 15 ธันวาคม 2536 ถึงวันที่ 30 กันยายน 2537 ระยะเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน 15 วัน รวมเทปรายการ 64 ตอน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รายการประเด็นข่าวเศรษฐกิจ หมายถึง รายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ที่ออกอากาศในช่วงเวลาของรายการข่าวภาคค่ำ (19.00 น.) ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ซึ่งรายการนี้มีการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางด้านเศรษฐกิจในระดับประเทศและระดับโลก
2. องค์กรผู้ผลิต หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสร้างสรรค์ และผลิตเนื้อหาสาระในรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ"
3. กระบวนการผลิตรายการ หมายถึง ขั้นตอนในการดำเนินการผลิตรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ขององค์กรผู้ผลิตในฐานะที่เป็นผู้ทรงสาร
4. การแสดงออกซึ่งบทบาทของรายการ หมายถึง ลักษณะรูปแบบและเนื้อหาที่ปรากฏในรายการ "จับกระแสเศรษฐกิจ" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถสะท้อนให้เห็นถึงทิศทาง และแนวโน้มของการรายงานข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจ ตลอดจนการแสดงออกซึ่งบทบาทของรายการประเด็นข่าวเศรษฐกิจผ่านสื่อโทรทัศน์
2. ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถใช้เป็นแนวทางในการศึกษา กระบวนการผลิตรายการสารคดีเชิงข่าวเศรษฐกิจ สำหรับผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงรูปแบบและวิธีการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเชิงเศรษฐกิจผ่านสื่อโทรทัศน์ต่อไป

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย